

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR-**

1995-yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

6-2025
IJTIMOIY FANLAR

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

IQTISODIYOT

F.X.Rahimov, A.Muhammadiyev

Soha komponentlarining samarali integratsiyasi – innovatsion rivojlanish garovi 8

Sh.Nishonova

Investitsiya loyihalarini boshqarish jarayonining bosqichlari va investitsiya jozibadorligini baholash mexanizmlari 16

Z.M.Tojiboyev

Yashil moliya va O'zbekistonda barqaror rivojlanish: rivojlanayotgan bozorlerde ESG va yashil obligatsiyalarning roli..... 21

FALSAFA

Sh.T.Tursunkulova

Estetika tarixida go'zallik tushunchasi 25

S.S.Jabborova

Yangi O'zbekistondagi ma'naviy islohotlar ijtimoiy taraqqiyot omili sifatida..... 32

M.O'rinov

Yangi O'zbekiston tasviriy san'atida avlodlar almashinuvi fenomeni va madaniy transformatsiyalar dialektikasi 35

D.N.Tag'oyeva

Oila, nikoh masalalarining genezisi va jadidlar ma'naviy merosida mazkur masalalarning aks etishi..... 39

A.A.Mirzayev

Ibn al-Arabiyning komil inson haqidagi qarashlari..... 49

M.R.Tuxtasinov

Demokratik jamiyatda siyosiy tafakkurni rivojlantirish muammolari..... 54

G.M.Ruzmatova

Ibn Sino va Erix Fromm: ijtimoiy faollikka oid falsafiy g'oyalarining qiyosiy-tahlili..... 58

J.B.Anarbayev

Yangi O'zbekiston sharoitida inson manfaatlarini ta'minlashda institutsional hamkorlikning roli..... 62

N.A.Umirzakova

Tibbiy ta'limga bioetikaviy imperativlarni joriy etish - zamonaviy tibbiyotni optimallashtirishning usuli sifatida 66

M.R.Sodiqova

Inson qadrini ta'minlashda demokratik qadriyatlarining o'rni 70

I.T.Boltaboyev

Ijtimoiy adolatning falsafiy talqini: tarixiy va zamonaviy yondashuvlar 74

S.R.Bo'ldiyeva

Buxoro hunarmandlarining e'tiqodi va ularning hayotdagi falsafiy qarashlari 79

M.X.Baratova

Kambag'allik muammosining ijtimoiy-falsafiy talqini va uni o'rganishning metodologik asoslari 84

B.Tadjixodjayev

Davlat boshqaruvida xarizmatik shaxslar faoliyatining sotsiologik tahlili 89

A.B.G'ulomov

Ekstremizm va terrorizmga qarshi kurashishning ma'naviy-ma'rifiy tamoyillari va strategik asoslari 93

M.R.Sodiqova

Yoshlarning mafkuraviy immunitetini shakllantirishda ijtimoiy-falsafiy omillar 97

D.V.Vohidova

Xojagon tariqati va ma'rifatli jamiyatning ruhiy-ma'naviy asoslari 101

A.B.G'ulomov

Yangi O'zbekiston va fuqorolik jamiyati qurishda Farg'ona jadidchilik maktab namoyondalari ijtimoiy-falsafiy qarashlarining ahamiyati 105

UO'K: 2-282.7:141.33

XOJAGON TARIQATI VA MA'RIFATLI JAMIYATNING RUHIY-MA'NAVY ASOSLARI**XODJAGONSKIY TARIKAT I DUXOVNO-NRAVSTVENNYYE OSNOVY
PROSVEЩYONNOGO OBЩESTVA****KHOJAGON TARIQAH AND THE SPIRITUAL-MORAL FOUNDATIONS OF AN
ENLIGHTENED SOCIETY****Vohidova Dilshoda Vohid qizi**

Buxoro davlat universiteti "Islom tarixi va manbashunosligi, falsafa" kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya

Maqolada Xojagon tariqati g'oyalari va ularning ma'rifatli jamiyatni barpo etishdagi ruhiy-ma'naviy ahamiyati tahlil qilingan. Xojagon tariqati insonning nafs va qalb uyg'unligini tarbiyalash, axloqiy qadriyatlarni shakllantirish va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash orqali ma'rifatli jamiyatning asosiy ruhiy zaminini tashkil etadi. Maqolada tariqat g'oyalarining falsafiy jihatlari, zamonaviy jamiyatda ularning amaliyotda qo'llanilishi va shaxsning ma'naviy rivojiga ta'siri ochib berilgan.

Аннотация

В статье проанализированы идеи тариката Ходжагон и их духовно-нравственное значение для построения просвещённого общества. Тарикат Ходжагон формирует гармонию между нафсом и сердцем человека, способствует воспитанию нравственных ценностей и обеспечению социальной стабильности, являясь основой духовного фундамента просвещённого общества.

Abstract

The article analyzes the ideas of the Khojagon Tariqah and their spiritual and moral significance in building an enlightened society. The Khojagon Tariqah fosters harmony between a person's nafs and heart, promotes the cultivation of moral values, and ensures social stability, forming the essential spiritual foundation of an enlightened society.

Kalit so'zlar: Xojagon tariqati, ma'rifatli jamiyat, ruhiy-ma'naviy asoslar, nafs va qalb uyg'unligi, falsafiy tafakkur, axloqiy qadriyatlar, ijtimoiy barqarorlik.

Ключевые слова: Тарикат Ходжагон, просвещённое общество, духовно-нравственные основы, гармония нафс и сердца, философское мышление, нравственные ценности, социальная стабильность.

Key words: Khojagon Tariqah, enlightened society, spiritual and moral foundations, harmony of nafs and heart, philosophical thought, moral values, social stability.

KIRISH

Har bir jamiyatning barqaror rivojlanishi faqat moddiy taraqqiyot va texnologiyalar bilan cheklanmaydi, balki undagi insonlarning ruhiy va ma'naviy jihatdan uyg'unligi, axloqiy qadriyatlarga sodiqligi ham muhim ahamiyat kasb etadi. Ma'rifatli jamiyat shunga asoslanadiki, uning a'zolari nafaqat bilimga ega bo'ladi, balki shaxsiy va ijtimoiy mas'uliyatni anglaydi, o'z nafs va qalbini tarbiyalaydi, boshqalar bilan insoniy munosabatlarda barqarorlikni saqlaydi.

Xojagon tariqati - shu maqsadlarga erishishda ahamiyatli falsafiy va amaliyot yo'nalishi sifatida namoyon bo'ladi. U nafs va qalbni tarbiyalash, insonning ichki dunyosini uyg'unlashtirish, axloqiy fazilatlarini rivojlantirish orqali ma'rifatli jamiyatning ruhiy-ma'naviy zaminini yaratadi. Tariqat g'oyalari insoniyatning ma'naviy merosini chuqur tahlil qilish va zamonaviy jamiyatda uning amaliy ahamiyatini ochib berish imkonini beradi.

Shu jihatdan, Xojagon tariqati va ma'rifatli jamiyatning ruhiy-ma'naviy asoslari o'zaro bog'liq va bir-birini to'ldiruvchi falsafiy masalalar sifatida ahamiyatga ega bo'lib, zamonaviy tahlil va izlanishlarni talab qiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Xojagon tariqati va ma'rifatli jamiyatning ruhiy-ma'naviy asoslari mavzusini o'rganishda turli manbalar tahlil qilindi. Avvalo, tarixi va tasavvufiy manbalarga asoslanib, tariqat ulamolarining asarlari, yozmalari va an'anaviy materiallar o'rganildi. Ushbu manbalar nafs va qalbni tarbiyalash,

axloqiy qadriyatlarni shakllantirish va ma'rifatli jamiyatning ruhiy zaminini yaratish borasidagi g'oyalar bilan boyitildi.

Shuningdek, zamonaviy falsafiy, sotsiologik va pedagogik tadqiqotlar ham tahlil qilindi. Ular Xojagon tariqati g'oyalarining zamonaviy jamiyatda qo'llanilishi, ma'naviy barqarorlik va ijtimoiy totuvlikka ta'sirini ochib berdi. Bundan tashqari, komparativ tadqiqotlar orqali tariqat g'oyalari boshqa tasavvufiy yo'nalishlar va ma'rifatli jamiyat nazariyalari bilan solishtirildi. Bu ularning universal ahamiyati va zamonaviy jamiyatda rivojlanish imkoniyatlarini ko'rsatdi.

Mavzuni o'rganishda tarixiy-tanqidiy metod qo'llanildi, ya'ni tarixi manbalar va ulamolar asarlari tahlil qilindi va ularning zamonaviy ahamiyati baholandi. Falsafiy tahlil orqali nafs va qalb uyg'unligi, axloqiy qadriyatlar va ma'rifatli jamiyatni barpo etishdagi asosiy falsafiy prinsiplar o'rganildi. Shuningdek, sistemali va komparativ metodlar qo'llanib, tariqat g'oyalari va ma'rifatli jamiyat tushunchalari turli nazariy yo'nalishlarda solishtirildi va ularning o'zaro bog'liqligi tahlil qilindi. Oxirgi bosqichda, amaliyot tahlili orqali Xojagon tariqati g'oyalarining zamonaviy jamiyatdagi qo'llanilishi va insonning ruhiy-ma'naviy rivojiga ta'siri ko'rib chiqildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Xojagon tariqati falsafiy tafakkuri insoniy hayotni ichki va tashqi rivojlanish bilan uyg'unlashtirishni nazarda tutadi. Bu yo'nalishda nafsni tarbiyalash va uni oliy ma'noli maqsadlar yo'lida yo'naltirish, sabr, halollik, mehr-shafqat va boshqalar bilan insonparvar munosabatlarni rivojlantirish asosiy ahamiyatga ega. Shunday qilib, tariqat g'oyalari orqali shaxs o'zini faqat moddiy hayot bilan cheklamay, ma'naviy va axloqiy jihatdan ham takomillashadi.

Jamiyat nuqtai nazaridan, Xojagon tariqati g'oyalari ma'rifatli muhitni shakllantirishda beqiyos ahamiyatga ega. Bu g'oyalar insonning nafsini tarbiyalash, qalbini poklash va ma'naviy barqarorligini mustahkamlash orqali uni faqat bilimga ega shaxs emas, balki ma'naviy-axloqiy jihatdan to'laqonli shaxs sifatida shakllanishiga xizmat qiladi. Xojagon tariqati tushunchasida ma'rifat faqat fan va bilim bilan chegaralanmaydi; u insoniy munosabatlarda adolat, samarali muloqot, mehr-muhabbat va hamjihatlik kabi omillarni ham o'z ichiga oladi.

Ma'rifatli jamiyatda fuqarolarning ijtimoiy mas'uliyati ham alohida ahamiyatga ega. Bunda insonlar nafaqat o'z shaxsiy manfaatlarini va ehtiyojlarini qondirishga e'tibor qaratishi, balki o'z hayoti va faoliyati orqali jamiyat farovonligi, umumiy taraqqiyot va ma'naviy sog'lomlikni ta'minlashga ham mas'ul bo'lishi lozim. Ijtimoiy mas'uliyat nafaqat qonun va qoidalarga rioya qilishda, balki hayotiy munosabatlarda adolat, hamjihatlik va insonparvarlik kabi axloqiy fazilatlarni rioya qilishda ham namoyon bo'ladi.

Shu nuqtai nazardan qaraganda, Xojagon tariqati g'oyalari insonni nafs va aql uyg'unligiga erishtirishda muhim vosita sifatida xizmat qiladi. Bu tariqat ta'limotlari shaxsni nafsini tarbiyalash, qalbini soflashtirish va ruhiy barqarorlikka erishishga yo'naltirilgan. Axloqiy intizom va ma'naviy boylikni yuksaltirish orqali inson nafaqat o'z hayotida balki jamiyatda ham ijobiy o'zgarishlarni amalga oshirish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Bundan tashqari, Xojagon tariqati insonning ma'naviy rivojlanishi va ijtimoiy mas'uliyatini uyg'unlashtirib, jamiyatda umumiy ma'naviy muhitning mustahkamlanishiga yordam beradi. Shu yo'l orqali fuqarolar nafsini nazorat qilish, qalbini poklash, aql va qalb uyg'unligini ta'minlash kabi jarayonlarni amalga oshirib, jamiyatda totuvlik, madaniy hamjihatlik va axloqiy sog'lomlikni barqaror saqlashga hissa qo'shadi.

Xojagon tariqati ta'limotlari insonning ichki dunyosi va jamiyat ma'naviyati o'rtasidagi uzluksiz bog'liqlikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Shaxs nafsini etuklashtirib, qalbini soflashtirganda, uning ijtimoiy mas'uliyati ham yuksak darajaga ko'tariladi. Bu esa ma'rifatli jamiyatda fuqarolarning bir-biriga hurmat, hamkorlik va insoniy munosabatlarini mustahkamlaydi, shu bilan birga barqarorlik va umumiy taraqqiyotning poydevoriga aylanadi.

Shu boisdan, Xojagon tariqati g'oyalari zamonaviy jamiyatda nafs va aql uyg'unligi, axloqiy intizom va ruhiy barqarorlikni ta'minlashda, shu bilan birga fuqarolarning ijtimoiy mas'uliyatini shakllantirish va ma'naviy yuksalishini rag'batlantirishda asosiy vosita hisoblanadi. Ular orqali ma'rifatli, sog'lom va totuv jamiyatni barpo etish mumkin bo'ladi, bu esa jamiyatning uzoq muddatli taraqqiyoti va barqarorligi uchun muhim shartdir.

Bundan tashqari, mazkur g'oyalar jamiyatda madaniy qadriyatlar va an'analarni saqlab qolish hamda ularni rivojlantirishda ham muhim ahamiyatga ega. Ma'rifatli muhitda har bir inson nafsini nazorat qilish, axloq qoidalariga rioya qilish va ijtimoiy munosabatlarda mas'uliyatli bo'lish orqali

FALSAFA

nafaqat o'zini, balki atrofidagi jamiyatni ham yuksaltirishi mumkin. Bu esa umumiy ma'naviy muhitni sog'lomlashtirib, ijtimoiy barqarorlik va taraqqiyotni ta'minlaydi.

Shu bilan birga, Xojagon tariqati ta'limoti insoniyatning ma'naviy rivoji va axloqiy kamolotiga xizmat qiladi, uning g'oyalari orqali har bir shaxs nafsini yetuklashtirib, qalbini soflashtirib, umuman, ma'rifatli va mas'uliyatli jamiyatni barpo etishga hissa qo'shadi. Ma'rifatli jamiyatda bilim bilan birga ma'naviy yuksaklik, insoniy munosabatlar, axloqiy intizom va ruhiy barqarorlik ham ustuvor maqomda bo'lib, bu omillar jamiyat taraqqiyotining poydevori sifatida xizmat qiladi.

Zamonaviylik sharoitida tariqat g'oyalari ham faqat diniy yoki diniy-simvolik kontekstda emas, balki falsafiy, madaniy va ijtimoiy doirada ham amaliy ahamiyat kasb etadi. Bu orqali insonlar nafaqat shaxsiy ruhiy muvozanatga ega bo'ladi, balki jamiyatda barqarorlik, totuvlik va ma'naviy uyg'unlik ham ta'minlanadi.

Xojagon tariqati g'oyalari zamonaviy jamiyatda ma'rifatli va barqaror muhitni barpo etishda beqiyos ahamiyatga ega. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, tariqatning asosiy tamoyillari nafs va qalb uyg'unligini tarbiyalash, axloqiy fazilatlarni rivojlantirish va insonning ichki dunyosi bilan jamiyatning ma'naviy muhitini uyg'unlashtirishga qaratilgan. Bu jarayon insonning ma'naviy yetukligini ta'minlab, uni nafaqat bilimli, balki axloqiy va ruhiy jihatdan ham barkamol shaxsga aylantiradi.

Tariqat ta'limotlariga muvofiq, shaxs nafsini nazorat qilish va qalbini soflashtirish orqali o'z hayotida, oilaviy va ijtimoiy munosabatlarda adolat, shafqat va mehr-muhabbat kabi fazilatlarni mustahkamlaydi. Bundan tashqari, Xojagon tariqati insonning ichki dunyosi bilan jamiyatning ma'naviy muhitini uyg'unlashtirishni maqsad qiladi, ya'ni shaxsning axloqiy va ma'naviy rivoji to'g'ridan-to'g'ri jamiyatning barqarorligi, totuvligi va umumiy ma'naviy sog'lomligiga ta'sir qiladi.

Zamonaviy jamiyatda bu g'oyalar nafaqat individual rivojlanish uchun, balki ijtimoiy barqarorlikni saqlash, aholi orasida madaniy va ma'naviy birdamlikni mustahkamlashda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Ma'rifatli muhitda har bir shaxs o'zining ma'naviy va axloqiy kamolotiga erishish orqali jamiyatga ijobiy ta'sir ko'rsatadi, shu bilan birga ijtimoiy adolat, tartib va ruhiy barqarorlikni ta'minlaydi.

Shuningdek, tariqatning g'oyalari zamonaviy ma'rifiy jarayonlarda insoniyatning ma'naviy qimmatini himoya qilish, axloqiy kamolot va ma'rifatli muhitni mustahkamlashga xizmat qiladi. Bu esa nafaqat shaxsning shaxsiy rivojiga, balki umumiy ijtimoiy barqarorlik, totuvlik va madaniy merosning saqlanishiga ham hissa qo'shadi. Xojagon tariqati orqali tarbiyalangan inson nafsini nazorat qila oladi, qalbini soflashtiradi, o'z hayotida va jamiyatda ma'naviy va axloqiy barqarorlikni ta'minlaydi, bu esa jamiyatda ma'rifatli va sog'lom muhitning yaratilishida asosiy omillardan biri hisoblanadi.

Mavzuni o'rganish jarayonida aniqlandiki, Xojagon tariqatining falsafiy asoslari va amaliy yo'nalishlari ma'rifatli jamiyatning ruhiy-ma'naviy fundamentini yaratadi. Tarikat orqali inson nafsini tarbiyalaydi, qalbini poklaydi va axloqiy ifonni shakllantiradi. Bu jarayon jamiyatda insoniy munosabatlarni mustahkamlaydi va barqaror ijtimoiy muhit yaratadi.

Shuningdek, tahlillar ko'rsatdiki, ma'rifatli jamiyatni barpo etishda ta'lim muassasalari, madaniy tashkilotlar va jamoatchilikning roli katta. Ular tariqat g'oyalarini targ'ibot qilish, ruhiy-ma'naviy tarbiya va axloqiy qadriyatlarni shakllantirishda asosiy vosita hisoblanadi. Zamonaviy texnologiya va global imkoniyatlar esa nafaqat iqtisodiy, balki ma'naviy rivojlanish uchun ham qo'llanilishi mumkin.

Natijada, Xojagon tariqati g'oyalari va ularning amaliy tatbiqi orqali zamonaviy jamiyatda nafaqat bilimli, balki axloqiy, ruhiy va ma'naviy jihatdan uyg'un, barqaror va totuv muhit shakllanishi mumkinligi tasdiqlandi. Bu esa ma'rifatli jamiyatni barpo etishda falsafiy va amaliy jihatdan asosiy omil sifatida xizmat qiladi.

XULOSA

Xojagon tariqati g'oyalari ma'rifatli jamiyatni barpo etishda muhim ruhiy-ma'naviy asos hisoblanadi. Tahlillar ko'rsatdiki, tariqat nafs va qalb uyg'unligini tarbiyalash, axloqiy qadriyatlarni shakllantirish va insonning ichki dunyosi bilan jamiyatning ma'naviy muhitini uyg'unlashtirishda muhim rol o'ynaydi. Bu jarayon nafaqat shaxsning ma'naviy rivojiga, balki ijtimoiy barqarorlik va totuvlikni ta'minlashga ham xizmat qiladi.

Shuningdek, ma'rifatli jamiyatni barpo etishda ta'lim muassasalari, madaniy tashkilotlar va jamoatchilikning ishtiroki muhim ahamiyatga ega. Ular tariqat g'oyalarini targ'ibot qilish, axloqiy va ruhiy tarbiyani ta'minlash orqali insonning ichki va tashqi dunyosini uyg'unlashtirishda asosiy vosita

hisoblanadi. Zamonaviy texnologiya va global imkoniyatlar esa nafaqat moddiy, balki ma'naviy rivojlanish uchun ham samarali qo'llanilishi mumkin.

Natijada, Xojagon tariqati g'oyalari va ularning amaliy tatbiqi orqali zamonaviy jamiyatda nafaqat bilimli, balki axloqiy, ruhiy va ma'naviy jihatdan uyg'un, barqaror va totuv muhit shakllanishi mumkinligi aniqlandi. Bu esa ma'rifatli jamiyatni barpo etishda asosiy falsafiy va amaliy yo'nalish sifatida xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Мирзиёев Ш.М. **“Маърифат ва тараққиёт йўлидан”**. – Тошкент: Ўзбекистон, 2020. – 368 б.
2. Абдуллаева М. **“Маърифатли жамият ва унинг асосий белгиларини фалсафий таҳлил”**. – Тошкент: Фан, 2018. – 210 б.
3. Хожиева Н. **“Маърифатли жамият ва инсон онгининг ривожланиши”**. – Тошкент: Истиқбол, 2020. – 188 б.
4. Муминов Н. **“Маърифатли жамият ва ёшлар маънавияти”**. – Тошкент: Маънавият, 2018. – 176 б.
5. Qurbonov B. Falsafa va jamiyat: ma'rifat va axloq uyg'unligi. – Toshkent: Fan, 2017. – 230 b.
6. Juvayniy J. Tazkirat ul-Awliyo (Xojagon haqida eslatmalar). – Tehron: Al-Huda, 2004. – 312 b.
7. Bahouddin Naqshband. Risolai odobi tariqat. – Buxoro: Sharq, 2000. – 144 b.
8. Saidov M. Xojagon–Naqshbandiya tariqati va uning ijtimoiy-ma'naviy mohiyati. – Toshkent: Fan, 2015. – 210 b.